

ШАҲАРСОЗЛИК НОРМАЛАРИ ВА ҚОИДАЛАРИ

ЁНГИН ЎЧИРИШ ДЕПОЛАРИ

ШНК 2.09.21 - 2013

Расмий нашр

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ АРХИТЕКТУРА ВА
ҚУРИЛИШ ҚЎМИТАСИ**

ТОШКЕНТ - 2013

УДК 725.191.1

ШНК 2.09.21-2013 «Ёнфин ўчириш деполари»

Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси,
2013 й., 52 бет.

ИШЛАБ ЧИҚИЛДИ ВА КИРИТИЛДИ: Ўзбекистон Республикаси ИИВ
Ёнфин хавфсизлиги Бош бошқармаси:

А.А. Султанов, И.Э. Азимов, Г.Г. Пулатов, С.М. Джураев,
М.Б. Мусахожиев, М.А. Кадиров, Э.С. Хашимов, Р.А. Туманов, Н.С. Пулатов,
Ю.Я. Бя, К.Ю. Талипов

МУХАРРИРЛАР: М.М. Мирфайзиев, И.И. Юлдашев

Тасдиқлаш учун Ўзбекистон Республикаси Давархитектқурилиш
қўмитасининг лойиҳа тадқиқот ташкилотларини бошқаруви ва мониторинги
Бошқармаси томонидан ТАЙЁРЛАНДИ.

Биринчи маротаба киритилди

КЕЛИШИЛГАН: «O'ZSHAHARSOZLIK LITI» DUK,
«TOSHKENTBOSHPLAN LITI» DUK, «QISHLOQQURILISHLOYIHA» MCHJ,
«O'ZOG'IRSANOATLOYIHA» OAJ, «TOSHUYJOYLITI» OAJ,
«BOSHTRANSLOYIHA» OAJ.

ТАРЖИМОН: М.А. Кадиров

Ушбу ҳужжат Ўзбекистон Республикаси Давархитектқурилиш
қўмитасининг рухсатсиз расмий нашр сифатида тўлиқ ёки қисман
(кўчирилиши), кўпайтирилиши, нашр этилиши ва тарқатилиши мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва курулиш қўмитаси (Давархитекткурулиш)	Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари	ШНК 2.09.21-2013
	Ёнғин ўчириш деполари	Биринчи маротаба киритилиши

1. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Ушбу норматив ҳужжат ёнғин ўчириш деполарининг ер майдонини жойлаштирилишига, ҳудудига, бинолар таркибига, хоналар майдонига, ҳажмий-режавий ечимларига ва муҳандислик тармоқларига бўлган асосий норматив кўрсаткичлар ва талабларни ўз ичига олади. Янги қурилаётган ва реконструкция қилинаётган ёнғин ўчириш деполарини лойиҳалаш жараёнида мазкур норма талабларига риоя қилиш лозим.

Ёнғин ўчириш деполарини лойиҳалаштиришда ШНК 2.08.02-09* “Жамоат бинолари ва иншоотлари” ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида амал қилувчи қурилиш соҳасидаги бошқа норматив ҳужжатларда белгиланган талабларга, шунингдек одамлар ҳаёти ва соғлиғи, атроф муҳит сақланишини, таъмирлашга яроқли бўлишини, энергия тежалишини таъминловчи чораларига амал қилиниши лозим.

1.2. Шаҳар ва бошқа аҳоли пунктларида ёнғин ўчириш деполарини жойлаштириш ҳамда асосий ёнғин ўчириш автомобилларининг зарурий сонини белгилаш ШНК 2.07.01-03* «Шаҳарсозлик. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари ҳудудларини ривожлантириш ва қурилишини режалаштириш» норматив ҳужжати талаблари асосида ва қишлоқ хўжалик корхоналари учун ёнғин ўчириш деполарини жойлаштириш ва уларнинг зарурий сонини белгилаш СНиП II-89-80* «Саноат корхоналарининг бош режалари», ҚМҚ 2.09.01 «Қишлоқ хўжалик корхоналарининг бош режалари» ва амалдаги бошқа шаҳарсозлик ҳужжатлари талаблари асосида амалга оширилади.

1.3. Ёнғин ўчириш деполари ёнғин ўчириш автомобилларининг зарурий сони, хоналар таркиби, вазифаси ва уларнинг майдонидан келиб чиққан ҳолда қуйидаги турларга бўлинади:

I тур - шаҳарларни қўриқлаш учун 6 ва ундан ортиқ асосий ёнғин ўчириш автомобилларига мўлжалланган ёнғин ўчириш деполари;

II тур - шаҳар ва аҳоли пунктларининг қўриқлаш учун 2 тадан 6 тагача асосий ёнғин ўчириш автомобилларига мўлжалланган ёнғин ўчириш деполари;

V тур - аҳоли пунктлари ва туманларни (шаҳарлардан ташқари) қўриқлаш учун 2 ва 4 та асосий ёнғин ўчириш автомобилларига мўлжалланган ёнғин ўчириш деполари.

1.4. Корхоналарни ёнғиндан муҳофаза қилувчи ёнғин ўчириш деполари қуйидаги турларга бўлинади:

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Ёнғин хавфсизлиги бош бошқармаси томонидан киритилган	Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитасининг 2013 йил 10 декабрдаги 127-сонли буйруғи билан тасдиқланган	2014 йил 2 январдан кучга кирази
--	--	-------------------------------------

III тур - 6 ва ундан ортиқ асосий ёнғин ўчириш автомобилларига мўлжалланган ёнғин ўчириш деполари;

IV тур - 2 тадан 6 тагача асосий ёнғин ўчириш автомобилларига мўлжалланган ёнғин ўчириш деполари;

1.5. Корхоналарни ёнғиндан муҳофаза қилувчи ёнғин ўчириш деполарининг тури ва улардаги асосий, махсус ҳамда ёрдамчи ёнғин ўчириш автомобилларининг сони Давлат ёнғин хавфсизлиги хизмати (кейинги ўринларда - ДЁХХ) билан келишилган лойиҳа топшириғида белгиланади.

1.6. Ёнғин ўчириш қисмларининг ҳар бирида асосий ёнғин ўчириш автомобилларининг 100% ли захираси бўлиши назарда тутилиши зарур.

1.7. Махсус ёнғин ўчириш автомобилларининг зарурий сонини 1-жадвалга мувофиқ қабул қилиш лозим.

1-жадвал

Махсус ёнғин ўчириш автомобилларининг номи	Шаҳарда (аҳоли пунктида)ги аҳоли сони, минг киши						
	50 гача	50-100	100-350	350-700	700-1250	1250-2000	2000 дан кўп
Автонарвон ва автоқўтаргичлар	1*	2	3	4-6	7-8	8-11	**
Газ-тутундан ҳимоялаш хизматининг автомобиллари	—	—	—	1	2	3	4
Алоқа ва ёритиш автомобиллари	—	—	—	—	1	2	3

* 4 ва ундан кўп қаватли бинолар мавжуд бўлганида
 ** маъмурий туманлар сонига қараб битта туманга битта автонарвон ёки автоқўтаргич ҳисобидан келиб чиқиб аниқланади.

Изоҳ: 1. Мазкур жадвалда кўрсатилмаган махсус ёнғин ўчириш автомобилларининг сони ҳар бир аниқ ҳолат учун катта ёнғин ўчириш таянч пунктлари мавжудлигини ҳисобга олиб туриб, жойлардаги вазиятдан келиб чиқиб аниқланади.

2. Ҳарбийлаштирилган ёнғин ўчириш деполарининг ҳисобида махсус ёнғин ўчириш автомобиллари мавжуд бўлган ҳолларда уларнинг 50% ли захирасини назарда тутмоқ лозим.

3. Республика миқёсидаги шаҳарлар, вилоят марказлари ва йирик саноат корхоналарининг ҳарбийлаштирилган ёнғин ўчириш гарнизонларида газ-тутундан ҳимоялаш, алоқа ва ёритиш хизматининг автомобиллари назарда тутилиши лозим.

1.8. ДЁХХ нинг штатли нормативлари ва объектлар номенклатурасига мувофиқ, ДЁХХ ҳудудий органлари ва махсус бўлимларининг ҳисобида бўлган асосий, махсус ва ёрдамчи ёнғин ўчириш автомобиллари ва алоқа воситаларининг сонидан келиб чиққан ҳолда, қўйидаги техник хизмат кўрсатиш бўлинмалари ташкил этилади:

10 дан 50 гача - ёнғин ўчириш автомобилларига техник хизмат кўрсатиш бўйича алоҳида постлар;

50 дан 20 гача - ёнғин ўчириш автомобилларига техник хизмат кўрсатиш қисмлари;

навбатчиликда 4 ва ундан ортиқ махсус ёнғин ўчириш автомобиллар бўлганида – махсус ёнғин ўчириш автомобилларига техник хизмат кўрсатиш қисмлари;

15 ва ундан ортиқ ёнғин ўчириш қисмлари бўлганида - хўжалик транспорт техникаларига техник хизмат кўрсатиш қисми;

алоқа воситаларининг сони 2000 ва ундан ортиқ бўлганида – алоқа воситаларини таъмирлаш ва техник хизмат кўрсатиш қисми;

махсус ёнғин ўчириш автомобилларининг сони 200 ва ундан ортиқ, шунингдек гарнизонда 3 та турли техник хизмат кўрсатиш қисмлари бўлганида - техник хизмат кўрсатиш отрядлари;

100 ва ундан ортиқ бўлганида - техник хизмат кўрсатиш отрядлари (қисмлари) қошида диагностика станцияси.

1.9. 1.8-бандда санаб ўтилган техник хизмат кўрсатиш хизмати бўлинмалари учун ёнғин ўчириш деполарининг бинолари ДЎХХ билан келишилган лойиҳа топшириғига асосан лойиҳалаштирилади.

1.10. Мазкур нормаларда тегишли таърифлари билан қуйидаги атамалар қўлланилган:

нафас олиш органларини химоя қилиш аппарати – нафас олиш органларини, юзни, кўзларни хавфли ёнғин омилларидан химоя қилиниши таъминловчи шахсий химоя воситаси;

ёнғиндан сақлаш хизмати гарнизони – муайян ҳудудда жойлашган ёхх бошқарув органлари, бўлинмалари, ёнғин хавфсизлиги хизмати тизимидаги илмий-тадқиқот ва техник-таълим муассасалари, шунингдек идоравий тааллуқчилиги ҳамда мулкчилик шакли қандай бўлишидан қатъий назар ёнғин ўчиришга ихтисослашган бошқа қисмларнинг мажмуи;

ёнувчан суюқлик (ёс) – аланга манбаси олинганидан кейин мустақил равишда ёниш қобилиятига эга бўлган суюқлик;

навбатчи ёриткичи – ишдан ташқари вақтда ёритиш мосламаси;

диагностика – ускуналар (техник буюмлар)нинг ҳисобланган иш ресурси тугаганидан кейин уларнинг техник ҳолатини аниқлашга қаратилган ташкилий ва муҳандислик-техник тадбирлар мажмуаси, бунда қолдиқ ресурслар аниқланиб, узайтирилган ишлаш циклининг бутун муддати давомида хавфсиз эксплуатацияни таъминловчи тавсиялар ишлаб чиқилади ёки алмаштириш зарурати асослаб берилади;

ўт ўчириш моддасининг захираси – ўт ўчириш моддасининг ҳисобланган миқдори ва захирасини тезкор равишда тиклаш мақсадида объектда сақланадиган ўт ўчириш моддасининг талаб этиладиган миқдори;

химоя иншооти – хавфли кимёвий ва радиоактив моддаларнинг шикастловчи омиллари ва зарарли таъсиридан, замонавий қирғин келтирувчи воситалардан муҳофаза қилиш мақсадида инсонларни муайян вақт давомида химоя қилиш учун шароитларни таъминлаш учун мўлжалланган иншоот;

енгил алангаланувчи суюқлик (еас) – чакнаш ҳарорати 61°С дан юқори бўлмаган суюқлик;

умумий ётоқхона – сўққабош ўқувчилар, талабалар, аспирант-магистрантлар, ишчилар ва хизматчиларни вақтинчалик яшаши учун ихтисослаштирилган ётоқхоналар; ётоқхоналарда турар-жой хоналари ва

маиший-хизмат кўрсатиш хоналари кўзда тутилади; кичик оилалар учун хонадон туридаги ётоқхоналарни ташкил қилиш мумкин;

ўт ўчирувчи модда – ёнғинни тўхтатиш учун шароитлар яратувчи физик-кимёвий хусусиятларга эга бўлган модда;

ёнғин ўчириш таянч пункти – дастлабки ёнғин ўчириш воситалари, шахсий ва жамоавий кутқарув қурилмалари, ёнғин содир бўлган ҳолатларда ёнғин хавфсизлиги хизмати ходимлари томонидан фойдаланиладиган ва зарур бўлган бошқа анжомлар сақланадиган жой (иншоот);

автоцистерна учун майдонча – автомобилларга ёқилғи қуйиш станцияларида ёқилғини тўкиш-қуйиш операцияларини бажариш пайтида автоцистерналар тўхтаб туриши учун белгиланган технологик майдонча;

асосий ёнғин ўчириш автомобили - ёнғин содир бўлган жойга шахсий таркибни, ёнғин ўчириш ускуналарини ва ёнғин ўчириш воситалари захирасини ҳамда ёнғин ўчоғига ёнғин ўчириш воситаларини етказиб беришга хизмат қилувчи автомобиль;

ёнғин ўчириш автокўтаргич – стационар механизациялашган бурилувчан, охириги бўғини платформа ёки кажавадан иборат тирсақли ва (ёки) телескопик кўтариш стреласига эга бўлган ёнғин ўчириш автомобили;

ёнғин ўчириш автонарвон – стационар механизациялашган чиқарилувчи ва бурилувчи нарвонли ёнғин ўчириш автомобили;

ёнғин ўчириш автоцистернаси - ёнғин содир бўлган жойга шахсий таркибни ва ёнғин ўчириш куролларини етказишга мўлжалланган ҳамда ёнғин ўчириш насоси, ёнғин ўчириш моддалари учун сиғимлар билан жиҳозланган ёнғин ўчириш автомобили;

газ-тутундан химоя хизматининг ёнғин ўчириш автомобили – тутун микдори меъёрдан ортиқ бўлган шароитларда ишларни бажариш учун ёнғин ўчириш ва техник ускуналар билан жиҳозланган ёнғин ўчириш автомобили;

алоқа ва ёритиш ёнғин ўчириш автомобили – алоқа ва ёритиш воситалари билан жиҳозланган ёнғин содир бўлган жойга шахсий таркибни етказиш учун мўлжалланган ёнғин ўчириш автомобили;

ёнғин ўчириш қуроллари – ихтисоси ва вазифаларига мувофиқ аниқ ёнғин ўчириш автомобиллари учун мўлжалланган ёнғин ўчириш ускуналари, ёнғин ўчиришнинг қўл асбоблари, ёнғин ўчириш кутқариш қурилмалари, шахсий химоя воситалари, техник қурилмалардан иборат тўплам;

ёнғин ўчириш гидранти- ёнғин ўчириш учун сув қувурлари тармоғидан сув олишга мўлжалланган қурилма;

ёнғин ўчириш депоси – ёнғин ўчириш техникаси ва унга техник хизмат кўрсатиш хонаси, шахсий таркибни жойлаштириш учун хизмат хоналари, ёнғин ҳақидаги хабарларни қабул қилиш хонаси, ёнғин хавфсизлиги хизмати зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун керакли техник ва ёрдамчи хоналардан иборат ёнғиндан сақлаш хизмати объекти;

ёнғин ўчириш крани – ёнғин ўчириш қувурида ўрнатилган клапандан ва бирлаштирувчи каллак, шунингдек қўл дастакли стволга эга ёнғин ўчириш энгидан иборат тўплам;

ёнғин ўчириш машинаси – ёнғинда фойдаланиш учун мўлжалланган транспорт машинаси ёки транспортда етказиб бериладиган машина;

ёнғиндан сақлаш хизмати – одамларнинг ҳаёти ва соғлиғини, юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулкани, атроф табиий муҳитни ёнғиндан ҳимоя қилиш, шунингдек, объектларда, аҳоли пунктларида ҳамда бошқа ҳудудларда ёнғин хавфсизлиги талаб даражасида сақлаб туриш мақсадида белгиланган тартибда ташкил этилган бошқарув органлари, кучлар ва воситалар мажмуи;

ёнғин ва портлаш хавфи мавжуд объект – техноген фавқулодда вазиятлар пайдо бўлишининг реал хавфини келтириб чиқарадиган осон алангаланувчи ва ёнғин-портлашдан хавфли моддаларни ишлаб чиқариш, улардан фойдаланиш, қайта ишлаш, сақлаш ёки ташиш ишлари бажариладиган объект;

ёнғиндан дарак берувчи сигнализацияси – объектда ёнғин содир бўлганини ёнғинни аниқлаш, ёнғин ҳақида белгиланган тартибда хабар бериш, ёнғин тўғрисидаги махсус ахборотни қайта ишлаш ва (ёки) ёнғин ўчиришнинг автоматик тарзда ишловчи механизм ва техник қурилмаларини ҳаракатга келтиришга буйруқ бериш мақсадида ёнғиндан ҳимояланаётган объектга ўрнатилган техник воситалар мажмуи;

ёнғин ўчириш техникаси – ёнғинни олдини олиш, тарқалишини чеклаш, ўчириш, одамлар ва моддий бойликларни ёнғиндан ҳимоя қилиш учун мўлжалланган техник воситалар;

бинонинг оловбардошлик даражаси – қурилиш конструкцияларининг оловбардошлик ва ёнғиндан хавфлилик кўрсаткичлари билан белгиланадиган объектнинг таснифий характеристикаси;

ёқилғи қуйиш пункти – корхона ҳудудидаги автомобилларга ёқилғи қуйиш станциялари;

ўқув минораси - ёнғин ўчириш қисмининг ҳовлиси ҳудудида ёки биноси ёнида (ичига) қуриладиган махсус жиҳозланган майдончага ўрнатилган машғулот ва мусобақаларни ўтказишга мўлжалланган, белгиланган баландликка эга бўлган қурилма (иншоот);

эстакада – транспорт воситалари (йўловчилар)нинг ҳаракатланиши, турли коммуникацияларни ўтказиш, юклаш-тушириш учун мўлжалланган қатор тиргак ва пролётли қурилмалардан иборат ер устидаги (сув устидаги) очиқ қурилма.

2. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОЛАРИНИНГ ЕР УЧАСТКАЛАРИ ВА ЖОЙЛАШУВИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

2.1. Ёнғин ўчириш деполари магистраль кўчаларга ёки умумшаҳар аҳамиятига эга йўлларга тўғридан-тўғри чиқиш имконияти бўлган мустақил, имкон қадар бурчакдаги ер участкаларида жойлаштирилиши керак;

2.2. Ёнғин ўчириш депосини участка чегарасидан жамоат ва турар жой биноларигача бўлган оралиқ масофа 15 метрдан, ўқув, мактабгача таълим ва

соғлиқни сақлаш муассасаларининг ер участкалари чегараларигача эса 30 метрдан кам бўлмаслиги зарур. Ёнғин ўчириш депосидан ёнғин ва портлаш хавфи мавжуд бўлган объектларгача бўлган оралиқ масофа қурилиш ва идоравий нормалари ва қоидалари талабларига мувофиқ қабул қилинади.

2.3. Ёнғин ўчириш депоси ёнғин ўчириш автомобилларини чиқиш жойидан қизил чизикгача камида 15 метр оралиқ масофа қолдириб жойлаштирилиши керак, II, IV, V турдаги ёнғин ўчириш деполари учун кўрсатилган оралиқ масофани 10 метргача қисқартиришга рухсат берилади. Ёнғин ўчириш автомобилларини чиқиш жойидан қизил чизик томонга 2° дан 6° гача нишаблик бўлиши керак.

2.4. Ёнғин ўчириш деполарининг ер майдонлари уларнинг турига боғлиқ равишда 2-жадвал бўйича қабул қилинади, асосланган ҳолларда ер майдонлари кенгайтирилишига йўл қўйилади.

2-жадвал

Ёнғин ўчириш депосининг тури ва депода навбатчиликда бўлган асосий ёнғин ўчириш автомобиллари сони.	I				II			III				IV			V	
	12	10	8	6	6	4	2	12	10	8	6	6	4	2	4	2
Ёнғин ўчириш депосининг ер майдони, га	2,2	2,0	1,8	1,6	1,6	1,4	1,2	2,0	1,8	1,6	1,4	1,4	1,2	1,0	1,0	0,8

2.5. Ёнғин ўчириш депосининг майдони ишлаб чиқариш, ўқув-спорт ва турар жой зоналарига бўлинади.

2.6. Ишлаб чиқариш ҳудудида ёнғин ўчириш депоси, захира техникалар учун ёпиқ гараж-сақлаш жойи, омбор бинолари ва тозалаш иншоотлари жойлаштирилади.

2.7 Ёнғин ўчириш депосининг ўқув-спорт зонасида ўқув минораси, юз метрли тўсиқли йўлак, ер ости резервуари, ёнғин ўчириш гидранти ва автомобиллар туриш жойи ҳамда 3-жадвалда кўрсатилган спорт иншоотлари жойлаштирилади.

2.8. Турар жой зонасида турар жой бинолари (ходим ва хизматчилар учун хонадонлар ёки умумий ётоқхона), дам олиш майдончалари ва болалар ўйингоҳи жойлаштирилади. Турар-жой биносини ёнғин ўчириш депосига ёндош қилиб қурилишига бинолар оралиғида ёнғинга қарши деворни ўрнатиш шarti билан рухсат этилади, бунда турар-жой биносига кириш йўли изоляция қилинган бўлиши ва ёнғин ўчириш техникаси жойлашган бино ва иншоотлардан 15 метрдан кам бўлмаган масофада жойлаштирилиши керак. Турар-жой биносини лойиҳалашда ушбу нормалар билан бирга ШНК 2.08.01 «Турар жой бинолари» норматив ҳужжат талабларига ҳам амал қилиш керак.

2.9. Ёнғин ўчириш депоси ҳудудидаги бино ва иншоотлар оралиғидаги масофалар шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларига мувофиқ бўлиши лозим.

2.10. Ёнғин ўчириш депоси ҳудудидаги кўкаламзорлаштирилган ер участкасининг майдони ҳудуд умумий майдонининг 15 фоизидан кам бўлмаслиги керак.

2.11. Ёнғин ўчириш депосининг ҳудуди иккита кириш (чиқиш) йўлига эга бўлиши лозим. Кириш (чиқиш) дарвозаларининг эни 4,5 метрдан кам бўлмаслиги керак, баландлиги эса - лойиҳа топшириғига биноан ва ёнғин ўчириш автомобиллари баландлигини ҳисобга олган ҳолда белгиланади. Дарвозаларнинг очилиб-ёпилишини ҳам автоматик тарзда, ҳам қўлда бажариш кўзда тутилиши лозим. Кириш дарвозалари олдида таранга қарши қурилма ўрнатишини назарда тутиш керак. Асосланган ҳолларда, ДЁХХ билан келишиб туриб, IV ва V турдаги ёнғин ўчириш деполари учун битта кириш (чиқиш) дарвозаси ўрнатилиши мумкин.

2.12. Ёнғин ўчириш депосининг ҳудуди депо ҳудудига рухсатсиз кириш ҳолатларини истисно қилувчи махсус қурилма, баландлиги 2,5 метрдан кам бўлмаган ёпиқ девор билан ўралган бўлиши лозим.

2.13. Ёнғин ўчириш депоси ҳудудини тунда ёритилиши таъминланган бўлиши лозим.

2.14. Ёнғин ўчириш депоси ҳудудидаги йўл ва майдончалар қаттиқ қопламали бўлиши керак.

2.15. Ёнғин ўчириш депосининг чиқиш майдони қаршисидаги кўча ва пиёдалар йўли ёнғин ўчириш автомобиллари хавф-хатар сигнали билан депо ҳудудидан чиқаётган вақтида транспорт ва пиёдалар ҳаракатини тўхтатиш учун светофор билан жиҳозланиши лозим. Светофорни ёқиш ва ўчириш қисмининг алоқа хонасидаги бошқарув пульти орқали амалга оширилиши керак.

3. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОСИ БИНО ВА ИНШОТЛАРИНИНГ МАЙДОНЛАРИ ВА ТАРКИБИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

3.1. Ёнғин ўчириш депоси ҳудудидаги бино ва иншоотларнинг майдони ва таркиби 3-жадвалга мувофиқ қабул қилинади.

т.р.	Иншоотларнинг номланиши	Майдон, м ²																			
		Ёнгин ўчириш депосининг тури																			
		I				II				III				IV				V			
		Депода навдатчиликдаги асосий ёнгин ўчириш автомобилларининг сони, дона																			
		12	10	8	6	6	4	2	12	10	8	6	6	4	2	4	2				
1	Кўчадан алоҳида кириш йўлига эга фукароларни қабул қилиш хонаси билан назорат-ўтказиш пункти	36	36	36	34	34	32	32	-	-	-	-	-	-	-	32	32				
2	Яшаш хоналари билан (яшаш хоналарисиз) ёнгин ўчириш депоси:	5-жадвал бўйича																			
3	Турар жой биноси (хизмат квартиралари ёки умумий ётоқхона) хоналарининг сони:	Хоналарнинг майдони ва баландлиги ШНК 2.08.01 талабларига мувофиқ белгиланади																			
а)	бир хонали	4	4	4	4	3	3	2	1	-	-	-	-	-	-	1	1				
б)	икки хонали	5	5	3	3	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1				
в)	уч хонали	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
г)	шахсий таркиб учун умумий ётоқхона	60	50	40	30	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
4	Ўқув машғулот мажмуаси:																				
а)	спорт зали ёрдамчи хоналари билан	580	580	320	320	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
б)	100 метрлик тўсиқлар йўлаги учун майдон	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550	550				
в)	50 м ³ сифимли ер ости сув резеруари ва автомобиллар турар майдони билан ёнгин ўчириш гидранти	210	210	210	210	210	150	75	210	210	210	210	210	150	75	150	75				
г)	ўқув минораси (10x50), ёнгин ўчириш енгларини қуришиш қурилмаси билан	540	540	540	540	540	250	250	540	540	540	540	540	250	250	250	250				
д)	баскетбол ёки мини футбол учун майдонча	612	612	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
е)	волейбол майдончаси	-	-	360	360	360	360	-	360	360	360	360	360	360	-	360	-				
ж)	навбатчи смена учун дам олиш майдончаси	60	55	50	45	45	40	20	60	55	50	45	45	40	20	40	20				

т.р.	Иншоотларнинг номланиши	Майдон, м ²																			
		Ёнғин ўчириш депосининг тури																			
		I				II				III				IV				V			
		Депода навдатчиликдаги асосий ёнғин ўчириш автомобилларининг сони, дона																			
		12	10	8	6	6	4	2	12	10	8	6	6	4	2	4	2				
5	Захирадаги автомобиллар учун ёпиқ гараж	бир автомобиль учун 50 м ² ҳисобидан																			
6	Омборлар:																				
а)	ёнғинга қарши ускуналар ва хўжалик анжомлари сақланадиган	60	60	60	50	50	40	20	60	60	60	50	50	40	20	40	20				
б)	ёнғин ўчириш воситалари (кукун, кўпик ҳосил қилувчи модда ва х.к.) сақланадиган	240	200	200	160	120	80	40	240	200	200	160	120	80	40	80	40				
7	Автомобилларга ёқилғи куйиш станцияси ёқилғи мойлаш омбори билан:	майдон амалдаги норматив ҳужжатлар талаблари ва лойиҳа топшириғига асосан аниқланади																			
8	Автомобилларни ювиш учун эстакада ва тозалаш иншоотлари	майдон амалдаги норматив ҳужжатлар талаблари ва лойиҳа топшириғига асосан аниқланади																			
9	Маъмурий бино:																				
а)	бўлим (бўлинма) бошлиғининг хонаси	18	18	18	18	18	18	18	-	-	-	-	-	-	-	18	18				
б)	отряд командирининг хонаси	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	-	-				
в)	отряд командирининг шахсий таркиб билан ишлаш бўйича ўринбосарининг (ёрдамчиси) хонаси	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	-	-				
г)	архив	20	20	20	20	18	18	18	16	16	16	16	14	14	14	14	14				
д)	котибият (қабулхона)	12	12	12	12	10	10	10	12	12	12	12	10	10	10	10	10				
е)	кутубхона	20	20	20	20	18	18	18	16	16	16	16	14	14	14	14	14				
ж)	профилактика катта инспекторининг хонаси	12	12	12	12	10	10	10	12	12	12	12	10	10	10	10	10				
з)	профилактика инспекторлари (инструкторлари) хонаси	инспекторлар таркибининг 100% дан келиб чиқиб бир ходим учун 8м ² ҳисобидан																			
и)	фукарлар (корхона ишчилари)га йўриқнома бериш хонаси	40	40	40	40	30	30	30	40	40	40	40	30	30	30	30	30				

т.р.	Иншоотларнинг номланиши	Майдон, м ²																			
		Ёнгин ўчириш депосининг тури																			
		I				II				III				IV				V			
		Депода навдатчиликдаги асосий ёнгин ўчириш автомобилларининг сони, дон																			
		12	10	8	6	6	4	2	12	10	8	6	6	4	2	4	2				
к)	далилий ашёларни сақлаш хонаси	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8				
л)	дам олиш хонаси	ходимлар таркибининг 50% келиб чиқиб бир ходим учун 4,5 м ² ҳисобидан																			
м)	ҳожатхона, ювиниш учун душ билан	майдон амалдаги норматив ҳужжатлар талаблари ва лойиҳа топшириғига асосан аниқланади																			
10	Ёзги ошхона, овқатланиш учун жойи билан:	навбатчиликдаги 75% шахсий таркиб сонидан келиб чиқиб бир ходим учун 1,4 м ² ҳисобидан																			
11	Шахсий автотранспортлар турар жойи:	майдон лойиҳа топшириғи ва амалдаги норматив ҳужжатлар талаблари асосида аниқланади																			
12	Чиқинди контейнерлари учун майдонча																				
13	Ҳимоя иншоотлари	майдон амалдаги норматив ҳужжатлар талаблари асосида ДЁХХ билан келишилган ҳолда аниқланади																			

Изоҳ: Агар корхонанинг ёнгиндан сақлаш бўлинмаси шаҳар ва аҳоли пунктлари ҳудудидаги ёнгинларни ўчириш ва профилактикаси учун жалб қилинадиган бўлса, ушбу бўлинманинг ёнгин ўчириш депоси ҳудудида майдони 32 м² бўлган фуқароларни қабул қилиш хонаси ва кўчадан алоҳида кириш эшигига эга назорат-ўтказиш пункти кўзда тутилиши керак.

3.2. I ва III турдаги ёнгин ўчириш деполари ҳудудида лойиҳа топшириғига мувофиқ 4-жадвалда санаб ўтилган ёнгиндан ҳимоя қилиш объектлари жойлаштирилади.

4-жадвал

т.р.	Бино ва иншоотларнинг номланиши	Майдони, м ²
1	Ёнгин хавфсизлиги ўқув маркази (пункти)	5000-2500
2	Техник хизмат отряди (қисми, пости)	10000-4500
3	Ёнгин ўчириш таянч пункти	15000-5000
4	Ёнгин хавфсизлиги бўйича илғор тажриба ва ёнгин-техник билимларни тарғиб этиш ёнгин-техник маркази	2000-1000
5	Синов полиголи	20000-10000
6	Ёнгин-техник лабораторияси	400-200
7	ГТХХ машғулот маркази (тутун камераси, иссиқлик-тутун камераси)	330
8	Ёнгин ўчирувчиларни рухий тайёрлаш йўлағи (110x10 м)	1100
9	Ёнгин эстафетаси учун спорт майдончаси (180x80 м)	1440
10	Ёнгин ўчириш бўйича амалий спорт турлари ва жисмоний тайёргарлик учун ёпиқ спорт мажмуаси	5000-2000

Изоҳ. 1. Синов полиголи ДСЭН билан келишилган ҳолда шаҳардан ташқарида қурилади.

2. Бино ва иншоотлар саноат ва коммунал-омборлар зоналарида жойлаштирилади. Ўқув ва ёнгин-техник марказларининг шаҳарнинг аҳоли истиқомат қиладиган ҳудудларида жойлаштирилишига рухсат берилди.

4. ЁНГИН ЎЧИРИШ ДЕПОЛАРИ БИНОЛАРИНИНГ ҲАЖМИЙ - РЕЖАЛИ ВА КОНСТРУКТИВ ЕЧИМЛАРИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

4.1. Ёнгин ўчириш депосини лойиҳалаштиришда оловбардошлик даражаси II дан кам бўлмаслиги керак. V турга мансуб ёнгин ўчириш деполари учун техник-иқтисодий асослар мавжуд бўлган ҳолларда депо биносини оловбардошлик даражаси III бўлган бир қаватли қилиб лойиҳалаштиришга рухсат этилади.

4.2. Ёнгин ўчириш депосига марказий кириш йўли бинонинг олд томонидан режалаштирилиши лозим.

4.3. Шахсий таркибнинг ёнгин ўчириш техникаси жойлашган бино ва иншоотлар йўналишида ҳаракатланиш йўлида тўсиқлар, зинапоялар, шунингдек конструкция ва ускуналарнинг хона полидан 2,2 метргача баландликда чиқиб турган қисмларни бўлишига йўл қўйилмайди.

4.4. Ёнгин хавфидан хабардор қилинган навбатчиликдаги шахсий таркибни ҳаракатланиши йўлидаги йўлакларнинг кенглиги 1,6 метрдан кам бўлмаслиги керак.

4.5. Бино хоналарининг баландлигини полдан шифтгача камида 3 метр қилиб қабул қилиш керак. Ёнгин ўчириш техникалари сақланадиган бинолар ва ювиш хоналарининг баландлиги ёнгин ўчириш автомобилининг турига боғлиқ ҳолда лойиҳа топшириғига асосан белгиланади. Лекин, хонада сақланаётган энг баланд автомобиль баландлигидан 0,2 метрдан кам бўлмаслиги керак.

4.6. Ёнфин ўчириш депосининг алоқа хонасини ёнфин ўчириш техникалари сақланадиган хонадан ўнг томонда, техник хизмат кўрсатиш постини эса ёнфин ўчириш техникалари хонасидан чап томонда жойлаштириш лозим.

4.7. Алоқа пункти табиий ёритилиши ва ёнфин ўчириш техникалари хонаси билан ёнма-ён жойлаштирилиши зарур. Ушбу хоналар оралиғидаги деворга полдан 1 м баландликда 1,2x1,5 м ўлчамли дераза ўрнатилиб, йўл варақаларини бериш учун мослама билан жиҳозланади. Алоқа пунктдан ёнфин ўчириш техникалари хонасига тўғридан-тўғри чиқишга йўл қўйилмайди.

4.8. Алоқа пунктнинг аккумуляторлар сақланадиган бўлмасини алоҳида хонада алоқа пункти хонасига ёнма-ён жойлаштириш керак. Бу бўлмага кириш тамбур орқали амалга оширилади.

4.9. Техник хизмат кўрсатиш ва ёнфин ўчириш энглар сақлаш хоналари табиий ёритилиши лозим.

4.9. Нафас олиш органларини ҳимоя қилиш аппаратларини ювиш ва қуриштириш хонасининг деворлари керамик плиткалар билан қопланади.

4.11. Навбатчиликдаги сменанинг дам олиш хонаси ёнфин ўчириш техникалари турган хона (гараж) деворининг орқа томонида жойлаштирилиши ва хонадан гаражга чиқиш учун ҳар бир автомобиль учун ўлчами 1,6x2,2 м икки табақали эшиклар ўрнатилиши керак.

4.12. Ўқув синфи ва навбатчи смена бошлиғининг хонаси навбатчи смена хоналари ёнига жойлаштирилиши керак.

5. ЁНФИН ЎЧИРИШ ДЕПОСИНING ТАРКИБИ ВА БИНО - ИНШОТЛАРИНИНГ МАЙДОНИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

5.1. Ёнфин ўчириш депосининг биноларидаги хоналар таркиби ва уларнинг майдонлари 5-жадвал бўйича қабул қилиниши керак.

т.с.	Иншоотларнинг номланиши	Майдони, м ²																
		Ёнгин ўчириш депосининг тури																
		I			II			III			IV			V				
		депода навбатчиликда турган ёнгин ўчириш автомобилларининг сони, дона																
		12	10	8	6	6	4	2	12	10	8	6	6	4	2	4	2	
1	Ёнгин ўчириш техникалари ва техник хизмат кўрсатиш хонаси (гараж):																	
а)	ёнгин ўчириш техникалари хонаси (гараж)	860	720	580	440	370	210	70	860	720	580	440	370	210	70	175	70	
б)	кўрикдан ўтказиш чуқурчаси билан таъминланган техник хизмат кўрсатиш пости	90	90	90	90	90	90	70	90	90	90	90	90	90	70	70	70	
в)	устахона	30	30	30	25	25	20	-	30	30	30	25	25	20	-	20	-	
г)	эҳтиёт қисмлар ва асбоб-анжомлар омборхонаси	20	20	15	15	10	10	-	20	20	15	15	10	10	-	10	-	
д)	ювиш пости	90	90	90	90	90	-	-	90	90	90	90	90	-	-	-	-	
е)	ҳаракатланиш хавфсизлиги хонаси	20	20	18	15	15	-	-	20	20	15	15	15	-	-	-	-	
ж)	катта техник хонаси	20	20	18	15	15	10	10	20	20	15	15	15	10	10	10	10	
з)	аккумуляторга техник хизмат кўрсатиш ва қайта қувватлантириш хонаси	8	8	8	8	8	6	6	8	8	8	8	8	6	8	6	6	
2	алоқа пункти																	
а)	радиоалоқачи хонаси	20	18	18	15	15	15	12	30	25	25	20	15	15	12	15	12	
б)	аппаратлар хонаси	15	15	15	12	12	12	10	15	15	15	12	12	12	10	12	10	
в)	аккумуляторлар хонаси	12	12	12	10	10	8	8	12	12	12	10	10	8	8	8	8	
г)	ҳожатхона ва душ билан жиҳозланган ходимлар хонаси	10	10	10	10	10	8	8	10	10	10	10	10	8	8	8	8	
3	Ёнгин ўчириш энглари участкаси:																	
а)	енглари таъмирлаш хонаси	45	45	35	30	25	20	10	45	40	35	30	25	20	10	12	10	
б)	енглари сақлаш хонаси	45	45	35	30	25	20	10	45	40	35	30	25	20	10	12	10	
в)	қуриштириш хона	30	30	25	25	20	18	16	30	30	25	25	20	18	16	18	16	
4	ГТХХ нинг назорат пости:																	
	нафас олиш органларини ҳимоя қилиш аппаратларини текшириш ва сақлаш хонаси	35	30	25	20	50	30	20	35	30	25	20	50	30	20	30	20	

ШНК 2.09.21-2013 - 16-бет

5	Хизмат хоналари																
а)	қисм бошлиғи хонаси	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
б)	қисм бошлиғи ўринбосарининг хонаси	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
в)	навбатчи смена бошлиғи хонаси	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
г)	ўқув синфи	навбатчи смена синининг 100% ҳисобидан, ходимга 2,5 м ²															
д)	маънавият-маърифат ишларини ўтказиш учун хона	навбатчи смена сонининг 100% ҳисобидан, ходимга 2,5 м ²															
е)	рухий енгиллашиш хонаси	30	30	30	30	30	30	-	30	30	30	30	30	30	-	-	-
ж)	мажлислар зали	барча шахсий таркиб сонининг 100% ҳисобидан, ходимга 1,6 м ²															
з)	мажлислар олди хонаси	12	12	12	12	12	-	-	12	12	12	12	12	-	-	-	-
и)	навбатчи смена дам олиш хонаси	навбатчи смена сонининг 100% ҳисобидан, ходимга 4,5 м ²															
6	Ёрдамчи хоналар:																
б)	гардеробхона	барча навбатчи смена шахсий таркиб сонининг 100% ҳисобидан, ходимга 1 м ²															
в)	термокамера	10	10	8	8	8	-	-	10	10	8	8	8	-	-	-	-
г)	душхона, ҳожатхонаси билан	барча навбатчи смена шахсий таркиб сонининг 100% ҳисобидан, ходимга 1 м ²															
д)	овқатланиш хонаси	навбатчи смена сонининг 75% ҳисобидан, ходимга 1,4 м ²															
е)	ошхона	20	16	14	12	10	10	10	20	16	14	12	10	10	10	10	10
ж)	мол-мулк омборхонаси, комендант хонаси билан	55	45	40	30	25	18	12	55	45	40	30	25	18	12	18	12
з)	спорт зали	280	160	80	45	40	40	40	280	160	80	45	40	40	40	-	-
и)	жамоат ташкилотлари хонаси	20	20	20	20	20	-	-	20	20	20	20	20	-	-	-	-
7	Хизмат квартиралари:	Майдони ва баландлигини ШНК 2.08.01 бўйича қабул қилиш лозим															
а)	бир хонали	4	4	4	4	3	3	2	1	-	-	-	-	-	-	1	1
б)	икки хонали	5	5	3	3	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1
в)	уч хонали	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Шахсий таркиб учун умумий ётоқхона	60	50	40	30	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Изоҳлар 1. Навбатчи сменадаги 1 та ёнғин ўчириш автомобилида ходимларнинг ҳисобий сони - 7 киши.

2. 6 ва ундан ортиқ асосий ёнғин ўчириш автомобиллари бўлган ёнғин ўчириш депосида марказий диспетчерлик хизмати (МДХ)ни, ёнғин хавфсизлиги отрядини, ўқув пунктини, ГТХХ базасини, ёнғин ўчириш энглари постини, кинопроекция хонаси мавжуд конференция залини жойлаштирилишига рухсат этилади. Ушбу хоналарнинг майдони 6-жадвал бўйича қабул қилиниши лозим.

3. Ёнғин ўчириш депосининг алоҳида иситиладиган хонасида кўпик ҳосил қилувчи модданинг 3 каррали захираси сиғадиган сиғимлар ўрнатилиши мумкин.

4. Агар ўқув-машғулот комплексининг таркибида спорт зали мавжуд бўлса, у ҳолда ёнғин ўчириш депоси учун алоҳида спорт зал бўлиши талаб этилмайди.

б-жадвал

т.р.	Хоналар таркиби	Майдон, м ² , хизмат кўрсатиладиган ёнғин ўчириш деполарининг сони қуйидагича бўлганида		
		10 ва ундан ортиқ	9-5	4 ва ундан кам
1	Ҳарбийлаштирилган ёнғин ўчириш отряди хоналари	1 та ходимга 4 м ² дан, 4 тадан 6 тагча ва 3 тадан 5 тагча ходимлар учун хоналар.		
2	Ёнғин ўчириш энглари пости:			
а)	енгларга техник хизмат кўрсатиш хонаси	220	200	150
б)	енгларни сақлаш ва бериш учун омбор	60	50	35
в)	ёрдамчи материалларни сақлаш хонаси	12	10	8
г)	қуриштириш хонаси	15	12	10
3	ГТХХ базаси:			
а)	аппаратхона	50	45	35
б)	НООҲА таъмирлаш устахонаси	30	25	15
в)	кислород ва ҳаво тўлдириш станцияси	20	15	12
г)	баллонларни синовдан ўтказиш хонаси	20	15	16
д)	баллонларни сақлаш хонаси	12	10	8
е)	регенератив патронларни сақлаш ва қайта тўлдириш хонаси	16	14	12
ж)	НООҲА ювиш ва қуриштириш хонаси	18	18	15
4	МДХ:			
4.1	Марказий алоқа пункти:			
а)	операция зали	75	75	изоҳ
б)	сервер хонаси	40	40	изоҳ
в)	аппаратхона ва кросс хонаси	30	25	20
г)	аккумулятор хонаси	20	20	15
д)	агрегат хонаси (АТС)	20	20	20
е)	радиоалоқачи хонаси	-	35	20
ж)	ходимлар хонаси	12	12	8
з)	бошлиқ хонаси	12	10	10
и)	алоқа воситаларини таъмирлаш хонаси	15	12	12
к)	омбор	8	6	6
4.2	Марказий радиоалоқа пункти:			
а)	аппарат хонаси	15	16	изоҳ
б)	радиоалоқачи хонаси	18	14	10
4.3	Ёнғин ўчириш навбатчи хизмати:			
а)	тезкор-ахборот маркази	18	18	14
б)	ишчи хона	12	12	-
в)	ходимлар хонаси	12	10	8
г)	гардеробхона	8	6	6
4.4	Видеозал ва фойели конференция зали	Норма бўйича қабул қилинади. Сигими лойиҳа топшириғи билан аниқланади		

Изоҳ: Шаҳарда тўртта ва ундан кам ёнғин ўчириш қисмлари жойлаштирилганида марказий алоқа пункти қисмларнинг биридаги алоқа пункти билан бирлаштирилади.

5.2. Ихтисослаштирилган бўлинмалар учун хоналар таркиби ва майдони ДЁХХ билан келишилган лойиҳа топшириғига асосан белгиланади.

6. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ТЕХНИКАЛАРИНИНГ ХОНАЛАРИ (ГАРАЖЛАРИ)ГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

6.1. Гаражлар бинонинг биринчи қаватида жойлаштирилиши керак.

6.2. Гаражга икки табақали совуқ ўтказмайдиган материал билан қопланган ва ойнали металл дарвозалар ўрнатилиши керак. Дарвозалар кенглигини жанговар ҳисобда турган ёнғин ўчириш автомобиллари кенглигидан 1 метрга каттароқ қилиб қабул қилиш лозим. Дарвозанинг баландлиги энг баланд автомобиль баландлигидан камида 0,2 метрга ортиқроқ бўлиши керак. Ҳар бир дарвоза автоматик ва қўлда очиб-ёпиш зулфинлари, шунингдек ўз-ўзидан ёпилишини олдини олиш учун фиксаторлар билан жиҳозланиши керак. Дарвозанинг юқори қисми ойнабанд бўлиб, унинг юзаси дарвоза умумий майдонининг 30% дан кам бўлмаслиги лозим. Алоқа пункти томондан биринчи дарвоза табақасигача 0,7x2 м ўлчамли эшик ўрнатилишини назарда тутиш керак. Ёнғин ўчириш техникалари хоналарининг дарвозалари ёнида қўлда ишга тушириладиган ҳаво-иссиқлик пардалари қурилмаларининг ўрнатилиши лойиҳа топшириғига мувофиқ бажарилади.

6.3. Гараж билан ёнма-ён жойлашган хоналарнинг эшиклари гараж томонга очилиши керак.

6.4. Ёнғин ўчириш депоси биносидан чиқиш олдидаги йўл қопламасининг режавий сатҳи ёнғин ўчириш техникалари хонаси полининг сатҳидан 0,15 метрга пастроқ бўлиши лозим. Ёнғин ўчириш техникалари хонаси полининг сатҳи ёнма-ён жойлашган хоналар полининг сатҳидан камида 0,05 метрга пастроқ қилиб лойиҳалаштирилиши керак. Ёнғин ўчириш техникалари хонасининг поли трап ва лотоклар томонга камида 1⁰ нишабликка эга бўлиши зарур.

6.5. Гаражнинг поли нам ўтказмайдиган, чидамли ва узоқ муддат хизмат қиладиган материаллар билан қопланиши лозим. Гараж деворлари пол сатҳидан 1,8 м баландликда керамик плитка билан қопланади. Шифти намликка чидамли бўёқлар билан бўялиши зарур.

6.6. Гараж дарвозалар олдида сув йиғиш панжаралари ва тиндиргичларни ташкил этиш кўзда тутилиши керак.

6.7. Автомобиллар тўхташ жойининг чегаралари қалинлиги 0,1 метрни ташкил этувчи оқ рангли чизиқлар билан белгиланади. Дарвозалари бир томонлама жойлаштирилган гаражда автомобилларнинг орқа ғилдиракларига тирговучлар назарда тутилиши керак. Ёнғин ўчириш техникалари хонаси об-ҳаво шароитлари тўғрисидаги маълумотлар ёзиладиган табло билан жиҳозланиши лозим. Автомобиль ҳаракатланиши йўналиши бўйича дарвозалар оралиғида махсус кронштейнларда кўзгулар ўрнатилиши керак. Кўзгуларни ўлчамлари 1,0x0,4 метрдан кам бўлмаслиги ва улар пол сатҳидан 1,8 метр баландликда ўрнатилиши лозим.

6.8. Шахсий таркибнинг автомобиллар орасидан, шунингдек автомобиллар ва ёнғин ўчириш техникалари биносидаги конструкциялар орасидан ҳаракатланиши учун ўтиш йўллари кенглиги 7-жадвал бўйича қабул қилинади. Ёнғин ўчириш депо биносида ёнғин ўчириш техникалари, техник хизмат кўрсатиш ва ювиш хоналарининг кенглиги I—IV тур деполари учун 15—18 метрни, V тур деполари учун 12—15 метрни ташкил этиши лозим, катта ўлчамли автотехника жойлаштирилганида бу кўрсаткич лойиҳа топшириғига мувофиқ белгиланади.

7-жадвал

т/р	Кўрсаткичлар	Ёнғин ўчириш техникалари хонасидаги конструкциялар ва автомобиллар ўртасидаги масофа, м.
1	Автомобиллар ўртасидаги, камида	2,0
2	Ўнг томондаги охириги (чиқиш бўйича) автомобилдан деворгача, камида	2,0
3	Чап томондаги охириги (чиқиш бўйича) автомобилдан деворгача, камида	1,5
4	Автомобилдан колонна қирраларигача, камида	1,0
5	Автомобилдан бинонинг олд ёки орқа деворигача: 1—2 та автомобиль учун мўлжалланган хоналарда 4 ва ундан кўп автомобиллар учун мўлжалланган хонада	2,0 3,0

6.9. Ёнғин ўчириш техникалари турган хонанинг ҳисобланган ҳаво ҳарорати +16°C ни ташкил этиши, бошқа хоналарда эса +18 °C дан кам бўлмаслиги лозим. Ёнғин ўчириш техникалари, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш пости ва ювиш хоналарида, одатда, иситишнинг сувли тизими ўрнатилади.

6.10. Ёнғин ўчириш техникалари хонасида керакли босимдаги сув берилишини таъминлаш бўйича техник ечими таъминланган ички ёнғин ўчириш кранини ўрнатиш назарда тутилиши лозим.

6.11. Ёнғин ўчириш техникалари хонасида ҳаво алмаштириш тизимининг қуввати бир вақтнинг ўзида автомобилларнинг 50% чиқиб кетишини назарда тутган ҳолда белгиланади.

6.12. Ёнғин ўчириш техникалари хонасида автомобилларнинг ишлаётган двигателларидан чиқадиган газларни ташқарига чиқариб юбориш учун назарда тутилиши керак. Хонадаги газни сўриб чиқариш тизими автомобилнинг газ чиқариш тизимига доимий равишда уланган бўлиши ва автомобиль ҳаракатланишни бошлаганида ўз-ўзидан узилиши керак.

6.13. Автомобилларга техник хизмат кўрсатиш хонаси бошқа хоналардан ёнғинга қарши девор (ораёпма)лар билан ажратилиши керак.

6.14. II, IV, V турдаги ёнғин ўчириш деполарида техник хизмат кўрсатиш хоналарини ёнғин ўчириш техникалари турадиган хоналар билан бирлаштиришга рухсат берилади.

6.15. Автомобилларга техник хизмат кўрсатиш пости ва ёнғин ўчириш техникалари хоналарида 3 та автомобилга битта хандақ ҳисобидан кўрик хандақлари ташкил этилади. Автомобиллар тагини кўриқдан ўтказиш учун мўлжалланган хандаққа иккита тушиш йўли (бири – зинапояли, иккинчиси – ён томондан) бўлиб, устки қисми камида 12 мм диаметрли металл панжаралар билан ёпилиши лозим. Хандақ периметри бўйича баландлиги камида 80 мм бўлган тўсиқ билан ўралиши, хандақнинг поли ва деворлари керамик плитка билан қопланиши, тагига ёғоч панжара, деворига асбобларни қўйиш ва ёритиш чироқларини ўрнатиш учун тахмон ўрнатилади. Ёритиш чироқлари ўрнатиладиган тахмон механик шикастланишлардан сақланган бўлиши керак. Автомобилларни кўриқдан ўтказиш хандақининг узунлиги 9.49 м, эни 1,14 м бўлиб, чуқурлиги гараж полининг сатҳидан зинапоя томонидан - 1,75 метрни, скобали нарвон томонидан эса – 1,81 метрни ташкил этиши керак.

6.16. I—IV турдаги ёнғин ўчириш деполарида ювиш постини алоҳида боксда лойиҳалаштириш керак.

7. ЗАҲИРА ТЕХНИКАЛАРИНИНГ ЁПИҚ ГАРАЖЛАРИ - САҚЛАШ ЖОЙЛАРИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

7.1. Гаражлар-сақлаш жойлари, одатда, алоҳида турган биноларда лойиҳалаштирилиши лозим. Уларни ёнғинга қарши деворлар билан ажратиш шарти билан жамоат биноларига тақаб жойлаштиришга руҳсат берилади.

7.2. Гаражлар-сақлаш жойларини қуйидагилар билан жиҳозлаш назарда тутилиши лозим:

- ҳаволи иситиш тизими, бунда ишдан ташқари вақтларда ҳаво ҳароратини камида +10⁰С даражада ушлаб туриш учун навбатчи иситиш қурилмаси ҳам кўзда тутилиши керак.

- пастки зонадан ҳавони чиқариб ташлаш учун умумалмашинув оқма-сўрма ҳаво алмаштириш тизими;

- автоматик ёнғиндан хабардор қилиш тизими;

- автомобиллар сақланадиган жойлардаги деворлар ёнида ғилдиракларни тиргаклаш қурилмалари.

7.3. Ёнғин ўчириш автомобиллари сақлаш хоналарини табиий ёритишсиз лойиҳалаштириш мумкин.

7.4. Автомобиллар ўз ўлчамларига боғлиқ равишда 8-жадвалга мувофиқ тоифаларга бўлинади.

8-жадвал

т/р	Автомобилларнинг тоифаси	Узунлиги, м	Кенглиги, м
1	I	6 метргача	2 метр гача
2	II	6 дан 8 гача	2 дан 2,5 гача
3	III	8 дан 11 гача	2,5 дан 2,8 гача
4	IV	11 дан ортиқ	2,8 дан ортиқ

7.5. Автомобиллар орасидаги, шунингдек бино конструкциялари ва автомобиллар ўртасидаги (бинода автомобиллар сақланганида) масофа 9-жадвал бўйича қабул қилинади.

9-жадвал

т/р	Автомобиллар ва конструкциялар орасидаги масофа	Автомобилларнинг тоифалари учун оралиқ масофа, м		
		I	II	III ва IV
1	Бўйлама томонлар ўртасидаги автомобиллар орасидаги	0.5	0.6	0.8
2	Автомобилнинг бўйлама томони ва колонна ёки пилястра орасидаги	0.3	0.4	0.5
3	Автомобилнинг олд томони ва девор ёки дарвоза орасидаги, автомобиллар қуйидагича жойлаштирилганида: а) тўғри бурчак б) қийшиқ бурчак	0.7	0.7	0.7
		0.5	0.5	0.5
4	Автомобилнинг орқа томони ва девор ёки дарвоза орасидаги, автомобиллар қуйидагича жойлаштирилганида: а) тўғри бурчак б) қийшиқ бурчак	0.5	0.5	0.5
		0.4	0.4	0.4
5	кетма-кет жойлаштирилган автомобиллар орасидаги	0.4	0.4	0.4

Изоҳ: Бинони иситиш, ҳаво алмаштириш қувурлари ва бошқа қурилмаларни девор ва устунлар ёнида (автомобиль баландлиги чегарасида) жойлаштирилганда масофалар ушбу қурилмаларгача қабул қилинади.

Автомобилларни жойлаштиришни лойиҳалашда ҳайдовчиларнинг кабинага чиқиб-тушиш учун эшикларни очилиш имкониятларини ҳам ҳисобга олиш зарур.

7.6. Заҳира техникаларни гаражлари-сақлаш жойлари таркибига қуйидаги хоналар кириши лозим:

- автомобиллар сони 4 тагача бўлганида: гараж, омбор, устахона, сигнализация хонаси, ҳожатхона ва душхона;

- автомобиллар сони 6 тагача бўлганида: гараж, омбор, (навбатчи смена хонаси), омбор (умумий турар жой), сигнализация хонаси, устахона, ҳожатхона ва душхона;

- автомобиллар сони 8 тагача бўлганида: гараж, таъмирлаш ва хизмат кўрсатиш учун хона, устахона, идора, ечиниб-кийиниш хонаси, душхонаси билан ҳожатхона;

- ёнғин ўчириш таянч пунктлари учун автомобиллар сони 10 тагача бўлганида: гараж, автомобилларни ювиш хонаси, ТХ пости, электрошит хонаси, чилангар-механик устахонаси, пайвандлаш-тунука устахонаси, электр-карбюратор устахонаси, аккумуляторларни таъмирлаш хонаси, шиномонтаж устахонаси, ёнғин ўчириш воситаларини сақлаш омбори, венткамера, бошлиқ хонаси, дам олиш хонаси, гардеробхона, махсус кийим-бош қуритиш хонаси.

- катта ёнғинларни бартараф этиш таянч пункти учун автомобиллар сони 12 тагача бўлганида: гараж, автомобилларни ювиш, таъмирлаш ва хизмат кўрсатиш пости, электрошит хонаси, чилангар-механик устахонаси, электр-карбюратор устахонаси, аккумуляторларни таъмирлаш хонаси, шиномонтаж

устахонаси, ёнғин ўчириш воситаларини сақлаш омбори, венткамера, бошлик хонаси, дам олиш хонаси, гардеробхона, махсус кийим-бош қуриштириш хонаси.

7.7. Захирадаги махсус техника сақланадиган гараж ва мол-мулк сақлаш омборлари таркибига қуйидагилар киритилиши шарт:

- автомобиллар сони 6 тагача бўлганида: гараж, буюмлар омбори, ўқ-дори омбори, алоқа воситалари омбори, озиқ-овқат омбори, кимёвий ва муҳандислик асбоб ускуналари омбори, ёнғинга қарши ускуналар омбори, иссиқлик узели, электршити хонаси, транспорт йўлаги ва қурол-яроқ омбори;

- автомобиллар сони 6 тагача бўлганида: гараж, буюмлар омбори, ўқ-дори омбори, алоқа воситалари омбори, озиқ-овқат омбори, кимёвий ва муҳандислик асбоб ускуналари омбори, ёнғинга қарши ускуналар сақлаш хонаси, иссиқлик узели, электршити хонаси, транспорт йўлаги, қурол-яроқ омбори, экспедиция ва қараларни сақлаш жойи;

7.8. 7.6- ва 7.7-бандларда гараждан ташқари санаб ўтилган хоналарнинг майдони ДЁХХ билан келишилган ҳолда аниқланади.

8. ЁНЎИН ЎЧИРУВЧИЛАРНИ РУХИЙ ТАЙЁРГАРЛИК ЙЎЛАГИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

8.1. Ёнғин ўчирувчиларнинг рухий тайёргарлик йўлаги ишлаб чиқариш, жамоат ва турар жой биноларидан узоқроқда жойлаштирилиши лозим. Рухий тайёргарлик йўлагининг узунлига 150 метрни ташкил этиши керак. Бундай имконият бўлмаган ҳолларда рухий тайёргарлик йўлагини «Г» ёки «П» шаклида ташкил қилиш мумкин. Йўлак ҳудуди қаттиқ қопламали, кўкаламзорлаштирилган ва атрофи панжара билан ўралган бўлиши керак.

8.2. Ёнғин ўчирувчиларнинг рухий тайёрлаш йўлагида бошқарув маскани, ёнғин ўчириш воситалари, ёнғин ўчириш қурилмалари ва имитация воситаларини сақлаш хоналари, старт майдончаси, ЕАС ва ЁС омбори, ёнғин ўчириш автомобиллини ўрнатиш жойи, ёнғин ўчириш гидранти ва ҳажми камида 5 м³ бўлган ёнғин ўчириш сув ховузи, тозалаш иншооти ва снарядлар жойлаштирилади.

8.3. Ёнғин ўчирувчиларни рухий тайёрлаш йўлагидаги снарядлар жамланмаси таркибида уч қаватли бинонинг металлдан ясалган фрагменти, лабиринт, ичида ёнаётган суюқлиги бўлган ер ости очик идиши, темир йўл цистернасининг бўғизи бўлган эстакада фрагменти, ичида ёнаётган суюқлик бўлган чуқур устидаги трап, кабелли коллектор, носоз технологик ускуналари бўлган эстакаданинг металл майдончаси ва нишон бўлиши лозим.

8.4. Ёнғин ўчирувчиларни рухий тайёрлаш йўлагидаги снарядларнинг ўлчамлари ва ҳажмлари ДЁХХ билан келишилган ҳолда белгиланади.

9. ГТХХ МАШҒУЛОТ МАЖМУАСИДАГИ ХОНАЛАР ТАРКИБИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР

9.1. ГТХХ машғулот мажмуаси таркибига тутун камераси, иссиқлик камераси ва умумий вазифалар учун хона киради.

9.2. Тутун камераси хоналари таркибига машғулотлар зали, генератор хонаси, омбор ва тамбур кириши лозим.

Тутун камерасининг машғулотлар зали газ-тутундан химоя қилувчиларнинг битта ёки гуруҳи учун лойиҳалаштирилиши ва шовқинли эффектлар тизимлари ҳамда бошқарув пультадан туриб газ-тутундан химоя қилувчилар ҳаракатларини кузатиш имкониятини берувчи сигнализация билан жиҳозланган бўлиши лозим. Тутун камераси жойлашган хона тутун камераси ва аппарат бошқаруви хонасидан ишга туширилувчи шамоллатиш тизими ва авария ёритиш чироқлари билан таъминланиши зарур. Авариявий шамоллатиш тизимини ишга тушириш машғулотлар зали периметри бўйлаб 1,5 метр баландликда осилган, масофадан туриб бошқариладиган тросли тизим орқали амалга оширилади. Машғулотлар залини йиғиштириш ва тозалаш учун сув қувури (водопровод) кўзда тутилган бўлиши керак. Машғулотлар залининг поли сув оқиб кетадиган лоток томонга нишабликка эга бўлиши зарур. Залда деразалар бўлиши кўзда тутилмайди. Машғулотлар зали иккита чиқиш йўлига эга бўлиб, уларнинг тепасига машғулотлар раҳбари томонидан ёкиладиган чироқли ёзувлар ўрнатилиши керак.

9.3. Иссиқлик камераси хоналари таркиби машғулотлар зали, иссиқлик пункти, камера олди хонаси, шит хонаси, тамбур ва омбордан иборат бўлиши зарур.

Иссиқлик камераси бошқарув аппаратлари хонаси ёнига жойлаштирилиши, девор (ораёпма)да иссиқлик камераси бутун майдонини кўриш имкониятини яратувчи очиқ дарча бўлиши лозим. Тутун камераси ва иссиқлик камераси машғулотлар заллари олдида доимий ҳаво ҳайдаб турадиган тамбур-шлюз бўлиши кўзда тутилиши лозим.

9.4. Умумий вазифалар учун мўлжалланган хоналар таркибига бошқарув аппаратлари хонаси, гардеробхона, душ ва ҳожатхона, шифокор кабинети, ГТХХ пости ва синф хонаси кириши лозим.

9.5. ГТХХ машғулотлар мажмуаси таркибига кирувчи хоналар майдони, уларнинг ҳажмий-режавий ва конструктив ечимлари ДЁХХ билан келишилган ҳолда белгиланади.

10. МУҲАНДИСЛИК УСКУНАЛАРИГА ҚЎЙИЛГАН ТАЛАБЛАР

10.1. Ёнғин ўчириш депоси амалдаги норматив ҳужжатларга мувофиқ канализация тизими, хўжалик-ичимлик ва иссиқ сув таъминоти, ёнғин ўчириш ички сув қувурлари, иситиш, ҳаво алмаштириш ва тозалаш, кичик токли ва автоматик қурилмалар (радиолаштириш, соатлаштириш, телефонлаштириш) билан таъминланилиши лозим.

Биоларнинг иссиқлик ҳимояси, микроиклим параметрлари, табиий ва сунъий ёритилиши, қуёшдан ҳимояланилиши норматив ҳужжатлар талабларига жавоб бериши зарур.

10.2. Ёнғин ўчириш депосининг электр таъминотида I тоифали ишончлиликни кўзда тутиш керак.

Электр ускуналарининг конструкцияси, бажарилиши, ўрнатиш усули, изоляция тоифаси, ҳимояланиш даражаси тармоқдаги кучланиш ва атроф муҳит шароитларига мувофиқ бўлиши зарур.

10.3. Ёнғин ўчириш депосининг биолари кўриқлаш ва ёнғиндан хабардор қилиш сигнализацияси, видеокузатув ва маъмурий-бошқарув алоқа тизимлари билан таъминланиши лозим.

10.4. Бинода содир бўлиши мумкин бўлган жиноятлар хавфи ва кўриладиган зарарни камайтириш бўйича тадбирлар амалдаги норматив ҳужжатлар талабларига мувофиқ лойиҳа топшириғига кўра кўзда тутилади.

10.5. Махсус хонада сақланадиган қимматбаҳо мулк ва ахборотни тажовузлардан ҳимоялаш мақсадида лойиҳа топшириғида техник назорат воситалари билан таъминлаш, махсус конструкцияли эшиклар ўрнатиш назарда тутилиши лозим.

10.6. Алоқа пункти, ёнғин ўчириш техникалари, навбатчи смена хоналари ва уларни бирлаштирувчи йўлаклар, шунингдек табиий ёритилмайдиган ертўла хоналари аккумулятор батареясига ва мустақил электр манбаларига уланган эвакуация ёритиш чироқлари билан таъминланиши керак.

10.7. Ёнғин ўчириш депосининг биноси «01, 101» рақамли махсус алоқа телефонлари, навбатчи смена ва ёнғин ўчириш техникалари хоналари эса - хавф хатардан хабардор қилувчи қурилмалар билан жиҳозланади.

10.8. Ёнғин ўчириш депосининг ҳар бир қаватида ювиниш учун душ ва ҳожатхона кўзда тутилган бўлиши керак. Санитария бўлмаларини ётоқхона, ошхона ва овқатланиш хоналари устида жойлаштиришга рухсат берилмайди.

10.9. Гараж, ҳожатхона, душхоналарни тозалаш учун совуқ сувга уланган сув сепиш кранлари назарда тутилиши керак.

10.10. Автомобилларни ювиш хонасининг канализация қувурлари ташқи тизимга қум ва нефть ушлаб қолиш қурилмаси орқали уланиши керак.

10.11. Лойиҳавий ечимларда бинога техник хизмат кўрсатиш, таъмирлаш ва қурилма элементларини алмаштиришга бўлган эҳтиёжлар ҳисобга олиниши зарур.

10.12. Муҳандислик ускуналари тизимлари портлаш-ёниш хавфсизлиги талабларини, кўздан кечириш, тозалаш ва таъмирлаш имкониятларини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаштирилади. Тизимлар ҳосил қиладиган шовқин нормаларда белгиланган кўрсаткичлардан ошмаслиги лозим. Қўшимча шовқин чиқарадиган ускуналар мустақил юк кўтарувчи алоҳида конструкцияларга ўрнатилади. Муҳандислик тизимларининг электромеханик ва электрон қурилмалари табиий ёритилган ва сув босмайдиган хоналарда жойлаштирилиши керак. Насослар жойлаштирилган хоналар, венткамера, иссиқлик пунктлари шовқин ва вибрация манбаи бўлганлиги учун ёндош

тарзда, лекин ётоқхона ва дам олиш хоналарининг ёнида ва остида жойлаштирилиши мумкин эмас.

10.13. Яшиндан химоя қилиш тизими момақалдиروق фаолияти давомийлигини, шунингдек телевизион антенналар ва телефон алоқасининг қувурли устунлари мавжудлигини ҳисобга олган ҳолда РД 34.21.122-87 норматив ҳужжат талабларига мувофиқ ўрнатилиши лозим. Яшиндан химоя қилиш тизимини ўрнатиш зарурати бўлмаган ҳолатларда антенна ва алоқа устунларини ерга уланиши кўзда тутилиши лозим.

10.14. Ёнғин ўчириш депосининг биноси истеъмол қилинаётган электр энергияси, газ, совуқ ва иссиқ сувни ҳисобга олиш асбоблари билан таъминланган бўлиши керак.

10.15. Бинога қўшиб қурилган алоҳида иссиқлик пунктлари (АИП)ни мустақил кириш эшиги бўлган алоҳида хоналарга ёки ҳаво алмаштириш ва тозалаш хоналари билан бирлаштирилган хоналарда жойлаштириш керак. Хонанинг баландлиги бўртиб чиққан конструкциялар тагидан 1,8 метрдан паст бўлмаслиги керак.

МУНДАРИЖА

1. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР	3
2. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОЛАРИНИНГ ЕР УЧАСТКАЛАРИ ВА ЖОЙЛАШУВИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	7
3. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОСИ БИНО ВА ИНШОТЛАРИНИНГ МАЙДОНЛАРИ ВА ТАРКИБИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	9
4. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОЛАРИ БИНОЛАРИНИНГ ҲАЖМИЙ - РЕЖАЛИ ВА КОНСТРУКТИВ ЕЧИМЛАРИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР....	13
5. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ДЕПОСИНИНГ ТАРКИБИ ВА БИНО - ИНШОТЛАРИНИНГ МАЙДОНИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	14
6. ЁНҒИН ЎЧИРИШ ТЕХНИКАЛАРИНИНГ ХОНАЛАРИ (ГАРАЖЛАРИ)ГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	18
7. ЗАҲИРА ТЕХНИКАЛАРИНИНГ ЁПИҚ ГАРАЖЛАРИ - САҚЛАШ ЖОЙЛАРИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	20
8. ЁНҒИН ЎЧИРУВЧИЛАРНИ РУХИЙ ТАЙЁРГАРЛИК ЙЎЛАГИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	22
9. ГТХХ МАШҒУЛОТ МАЖМУАСИДАГИ ХОНАЛАР ТАРКИБИГА БЎЛГАН ТАЛАБЛАР	23
10. МУҲАНДИСЛИК УСКУНАЛАРИГА ҚЎЙИЛГАН ТАЛАБЛАР	23